

СВИРИДОВСКАЯ Л. М.

ФОРМИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННО ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ ИСПОЛНИТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ

В статье раскрываются проблемы художественно- творческого развития личности исполнителя в процессе интерпретации музыкального произведения.

Ключевые слова: интерпретация, художественно-творческая деятельность, художественно-творческое развитие личности исполнителя, музыкальный язык, музыкальные стили, исполнительская деятельность.

SVIRIDOVSKA L. M.

FORM OF KHUDOZHESTVENNO TVORCHESKOY LICHNOSTI ISPOLNITELYA IN PROCESSE INTERPRETACII MUZYKAL'NOGO PROIZVEDENIYA

In the article the problems of khudozhestvenno- of creative development of personality of performer open up in the process of interpretation of piece of music. Going open up near interpretation of pieces of music, which engulfs the problems of comprehensive and deep cognition of artistic project of composer, high-quality capture, artistically expressive by facilities and performance technology, correct implementation of works in accordance with istoriko-stilevikh, national, genre or concretely creative (manner of letter of composer) features. Considerable attention is spared the problem of «svobodi-nesvobodi» of performer, to determination of limit of him individual creative influence on work, and consequently and measures of sub'ektivizacii of performance process and role of interpretaciii on artistically creative development of personality of performer.

Key words: interpretation, khudozhestvenno-tvorcheskaya activity, khudozhestvenno-creative development of personality of performer, musical language, musical styles, performance activity.

УДК. 786.8

ЩЕРБАК І. В.

м. Миколаїв, Україна

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗКРИТТЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МУЗИЧНОГО ТВОРУ БАЯНІСТОМ

У статті розглядається проблема формування технологічного аспекту розкриття цілісного художнього образу музичного твору студентами, що навчаються по класу баяна. Поетапно розкриття художнього образу музичного твору баяністом, на думку автора, сприятиме гармонійному музичному розвитку особистості виконавця.

Ключові слова: технологія, інтерпретація, художній образ, музичний твір, баяніст.

Постановка наукової проблеми у загальному вигляді. В гносеологічному плані мистецтво постає як своєрідна форма проникнення у сутність дійсності. Мистецьке сприйняття дійсності володіє характеристиками повноти, цілісності, особистісної причетності. Виконання музичного твору вимагає від виконавця не лише професійної майстерності, але й достовірного втілення задуму композитора, тобто створення художнього образу. Одним з найважливіших завдань виконавської педагогіки є виховання у студента особистісного ставлення до музичного твору, усвідомлення поєднання поетики з композиційними особливостями твору, створення художнього образу та втілення його у виконанні. Тому створення художнього образу як методичний засіб пізнання музичного змісту, потребує постійного вдосконалення, нових теоретико-прикладних розробок, пошуку нових технологій і методів. Актуальність теми статті випливає із сучасного стану музичної практики та теорії,

в силу високих гуманістичних ідеалів сучасного українського суспільства, що прагне до виховання гармонійно та емоційно розвинутої особистості.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Питання емоційної сфери особистості досліджувалися багатьма вітчизняними й зарубіжними науковцями в галузях психології, педагогіки та філософії. Серед них: В. Войтко, Д. Големан, С. Гончаренко, Т. Кириленко, Л. Котова, О. Леонт'єв, Дж. Мейєр, В. Петрушин, Ж. Сартр, П. Симонов, П. Скляр, Н. Тихомирова Г. Ципін та інші.

Основні принципи педагогічної діяльності, спрямованої на формування виконавських дій при навчанні гри на музичному інструменті розглядалися в роботах Ю. Акімова, Л. Баренбойма, М. Барінової, Г. Когана, С. Мальцева, Я. Мільштейна, Г. Нейгауза, С. Савшинського, А. Сударикова та інших.

Дослідженнями в області створення художнього образу музичного твору, його культурно-

духовного та індивідуально-особистісного змісту займались Б. Афанасьєв, В. Бесфамільнов, М. Бонфельд, О. Гараз, А. Гольденвейзер, Л. Гранецька, М. Давидов, С. Карась, Г. Нейгауз, О. Рябов, А. Сохор, В. Топілін, С. Фейнберг та інші.

Основи методики художньо-естетичного аналізу музики та формування уявлень про художній образ розкриті в дослідженнях Л. Мазеля, Є. Назайкінського, М. Тица, Ю. Холопова, Д. Христова та інших. Питання розкриття художнього образу музичного твору баяністом у контексті формування виконавської майстерності досліджували М. Давидов, І. Пуриц, емоційної стійкості та виконавської надійності – Л. Котова, Д. Юник, розвитку техніки баяніста – А. Береза, В. Зав'ялов, В. Князев та інші. Усі вищезазначені дослідники торкаються окремих питань формування художнього образу в музиці і сконцентрованоують свою увагу на її окремих виражальних засобах. **Метою даної статті** є обґрунтування технології розкриття художнього образу музичного твору баяністом.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На етапі аналізу музичного твору, з'ясування його художнього образу, студенти набувають досвіду художньо-творчої діяльності, оволодівають знаннями, уміннями і навичками, необхідними для сприйняття музики, декодування емоційно-чуттєвого художнього образу, змодельованого автором твору, та адекватного, емоційно правильного її виконання. У процесі аналізу повніше розкриваються зміст творів, їхня художня краса і неповторна своєрідність, посилюється психо-емоційний вплив музики. Детальний аналіз творів та емоційне сприймання музики є запорукою гармонійного музичного розвитку студентів.

У вихованні музиканта – майбутнього виконавця чи вчителя, у формуванні його творчої індивідуальності та удосконаленню майстерності важливу роль відіграє той репертуар, над яким він працює в процесі всього навчання. Чим ширше коло художніх образів, чим різноманітніші стилістичні особливості, мова виконаних творів і, нарешті, чим глибше вони вивчені, тим більше умов для різнобічного розвитку особистості майбутнього музиканта [5, с. 102].

Музика безмежна у своєму неповторному відображенні об'єктивного світу. Тому педагоги мають використовувати в навчально-виховному процесі, в першу чергу, ті твори, які відображають важливі події в житті народу, його героїчну історію, почуття та емоції людини, картини і явища природи, а також різножанрову народну музику. З досвіду відомо, що музикант-

початківець легко сприймає яскраві і прості образні порівняння. Музичні твори мають ретельно відбиратися викладачем з точки зору виховної і художньої цінності навчального матеріалу для студентів певного курсу.

З музично-педагогічних позицій, поняття «інтерпретація» – це ідеальне утворення у вигляді розуміння змістовної сутності музичного твору, яке реалізується у виконанні, навчальній діяльності або якій-небудь іншій формі [7]. Інтерпретація музичного твору завжди має індивідуальний характер, оснований на наявності у виконавця власної концепції втілення авторського задуму.

Пріоритет виконавця полягає у тому, що тільки в процесі виконання музичний твір можливо визначити як музику. Текст, записаний композитором, оживає і стає музикою в процесі виконавства і знаходиться в залежності від творчої майстерності виконавця, від специфіки його виконавської драматургії [1, с. 223]. В музиці інтерпретація виражається в мистецтві такого виконання музичного твору, яке щонайповніше розкриває його зміст. Отже, найвагомішою складовою процесу інтерпретації виступає розкриття музичного образу.

Музичний образ є системою життєвих (емоційних, рухових, сенсорних, мовних, ситуативних тощо) асоціацій, який знаходить своє втілення у музичному матеріалі – моделюється в музичних засобах і породжує в них відношення, названі «синтаксисом образу» [3, с. 118].

Вже при ознайомленні з твором виконавець накреслює в загальних рисах художній цілі і засоби їх технічного втілення. У свідомості музиканта весь час присутнє уявлення про те, як повинна звучати п'єса, які виражальні засоби будуть найбільш органічними для даної музики [6, с. 117].

Початковий етап роботи над музичним твором повинен бути пов'язаний з визначенням художніх завдань і виявленням основних труднощів на шляху до досягнення кінцевого художнього результату, що завершується концертним виступом. Потрібно піддати аналізу зміст, форму, інші особливості музичного твору і інтерпретувати його за допомогою техніки, емоцій і волі, тобто створити художній образ [2, с. 109]. Художній образ розглядаємо як загальну категорію художньої творчості, спосіб і результат освоєння життя в мистецтві.

Художній образ – це специфічний для мистецтва спосіб втілення творчого задуму митця у чуттєво сприймані матеріальні форми засобами художньої мови. Тобто, художній образ – це за-

сіб об'єктивації творчого духу в матерії формування, що надає йому виразних, досконалих способів буття «у формах дійсності». Він є перехідною ланкою, засобом надання естетично опанованій дійсності досконалого ідеального буття у межах твору як духовного цілого [4, с. 372].

Зміст і внутрішня будова музичного твору багато в чому визначаються акустичними якостями звуку (висотою, динамікою, тембром, об'ємом звучання тощо) та інтонаціями, які дозволяють конкретизувати художній образ, спираючись на емоційно-асоціативний досвід слухача. Розкриття художнього образу музичного твору одночасно здійснюється на двох рівнях: перцептивному та апперцептивному, оскільки образ, як продукт мистецької діяльності, являє собою єдність раціонального та почуттєвого, інтелекту та емоцій. Перцептивний рівень пов'язаний зі слуховим сприйняттям музики, а апперцептивний – з її уявленням. Лише багаторазове сприйняття музики дозволяє студенту сформулювати повноцінний і цілісний образ твору.

Розглядаючи основні етапи в розкритті цілісного художнього образу в музичному творі баяністом, ми дійшли висновку в необхідності обґрунтування певної художньо-педагогічної технології для досягнення означеної мети. Цілісне розкриття художнього образу має реалізовуватись в навчально-виховному процесі шляхом сприйняття, аналізу, та інтерпретації художнього образу (рис. 1).

Головною метою художньо-педагогічної технології розкриття художнього образу музичного твору є гармонійний музичний розвиток студентів завдяки емоційному сприйманню музики як запоруки формування цілісного образу твору. Змістовна складова технології розкриття цілісного художнього образу музичного твору, на нашу думку, має включати послідовність наступних етапів.

Етап перший – підготовчий. Ще перед ознайомленням з музичним твором, збираються відомості про композитора, з'ясовуються особливості його творчості, досліджується історична епоха, в яку він жив. Досліджується назва твору,

її художнє та емоційно-психологічне забарвлення. На цьому етапі баяніст-початківець повинен безпомилково визначити стиль музичного твору. Так, у своєму репертуарі баяністи використовують як оригінальні композиції, так і найрізноманітніші перекладення, транскрипції, обробки (органні, фортепіанні, скрипкові, оркестрові п'єси тощо). Таким чином, перший етап характеризується виникненням інтересу до твору, що робить процес прослуховування більш результативним.

Другий етап – ознайомлення з твором. Перше прослуховування музичного твору дозволяє студенту охопити весь твір, виділити окремі фрагменти, ознайомитися зі змістом композиції, порівняти очікувані емоції (обґрунтовані на першому етапі) з емоційним забарвленням твору, посилити апперцептивне сприйняття. На цьому ж етапі відбувається словесне розкриття почутого і відчутого, конкретизація змісту та художнього наповнення твору. Осягаючи авторський задум, освоюючи емоційну наповненість художнього образу музичного твору, студенти ідентифікують емоції автора твору з власними, ототожнюють емоційний зміст художнього образу зі своїми емоційними переживаннями.

Третій етап – загальний аналіз музичного твору. Шлях аналізу іде від розкриття його змісту, задуму, від загальної характеристики твору до деталей і окремих виразних засобів. У вокальних творах цей аналіз значною мірою пов'язується з поетичним текстом. На цьому етапі аналізується будова, стиль, характер, темп твору, різні особливості викладу, мелодія, гармонія, метроритм, вивчаються штрихи та емоційні відтінки. Опора на суб'єктивний складник сприйняття музичного твору (як неодмінна умова реалізації герменевтичного підходу) сприяє розвиткові емоційної сфери творчої особистості, вихованню її емоційної культури, виступаючи як важлива психолого-педагогічна умова формування творчої особистості музиканта-виконавця. З іншого боку, аналізуючи музичний твір, студенти відкривають для себе специфічні особливості репрезентації емоцій і їхнього роз-

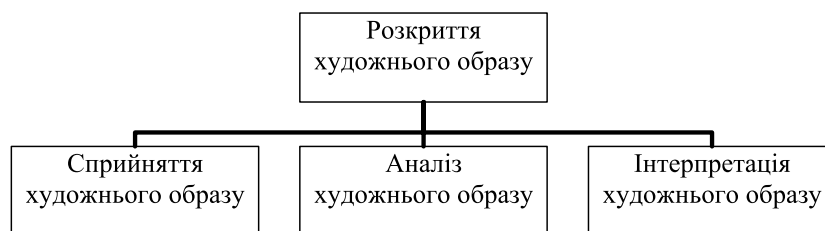

Рисунок 1. Форми розкриття художнього образу у навчальному процесі

виту в музичному творі, які притаманні певному автору, історичній епосі, стилю, жанру тощо. На цьому етапі слід спрямовувати увагу студента не на окремі якості твору, а на сам процес руху, його організацію і динаміку.

Четвертий етап – повторне прослуховування музичного твору, що має за мету уточнення, деталізацію аналізу. На цьому етапі виокремлюється структура й емоційний зміст музичного твору. Студент повинен аналізувати будову мелодії, а також гармонію, фактуру, форму з метою добору й застосування технічних прийомів, які б відповідали внутрішній суті музики. При повторному слуханні викладач повинен підводити до розкриття виразних засобів, які особливо яскраво характеризують музичний образ. Слід, щоб пояснення було коротким, чітким, конкретним і образним. Художня характеристика, яку дає викладач, повинна повністю підтверджуватись музичним текстом.

П'ятий етап – визначення стилю виконання. Необхідно навчити дітей віддавати собі звіт про почуте, розбиратися в тому, як, якими засобами виражений в музиці її зміст, як втілені ті думки і почуття, що схвилювали слухача, чим композитор досягнув такої сили впливу на слухача. На цьому етапі визначаються засоби, за допомогою яких студент зможе переконаливо передати художній образ – спосіб, стиль, темп, ритм, метр, виразальні засоби музичної виразності виконання твору, виходячи з переживань, емоцій та умовисновків, тобто особистісного художнього образу, який вже сформувався. Неодмінною умовою відповідного всебічного розкриття художнього образу є врахування особливостей музичного інструмента. Роботу над виразним відтворенням мелодії треба вважати головним чинником формування мистецької майстерності баяніста. В першу чергу, з'ясується, для якого інструмента/інструментів було написано твір композитором. Якщо твір являє собою перекладення (органних, фортепіанних, скрипкових, оркестрових, п'єс тощо), слід приділити особливу увагу можливостям баяну в передачі оригінальних емоційних відтінків музичного твору. Необхідно врахувати, що баян характеризується такими якостями, як протяжність звучання, ру-

хома голосна динаміка. Однак динамічний паралелізм в звучанні багатоголосся є недоліком баяна, котрий ускладнює процес інтонування багатоголосся і диференціювання за голосністю лінійних пластів звукового потоку. Критерій зв'язності-роздільності є для баяна дуже важливим. Основна властивість інструмента – співочість, оскільки міх за рахунок досить тривалого дихання дозволяє досягти тонких проявів музичної експресії.

Шостий етап – інтерпретація, тобто процес звукової реалізації нотного тексту, передача слухачеві розкритого художнього образу музичного твору.

Отже, художньо-педагогічна технологія розкриття цілісного художнього образу музичного твору, на нашу думку, має складатися з шести основних етапів (рис. 2). Зрозуміло, що, у разі необхідності, виділені етапи можуть повторюватися з метою певних уточнень, з'ясування питань, що виникли в процесі роботи над твором, опрацювання різнопланових нюансів, емоційних акцентів композиції. Повторення, а також закріплення музичних вражень є одним із найважливіших методів музичного виховання.

Художньо-педагогічний аналіз сприяє поглибленню музичного сприйняття тоді, коли викладач, розуміючи, що музика впливає на нас силою того ставлення до світу, яким володіє композитор і яке він виразив у творі в цілому, а не в окремих деталях, спрямовує увагу студентів на виявлення авторської позиції. Тому від аналізу художньої форми музичного твору доцільно переходити до аналізу того художнього світу, який виникає в людини при сприйманні музики. Не менш важливо, щоб нотні знаки стали для студента символами осмислених музич-

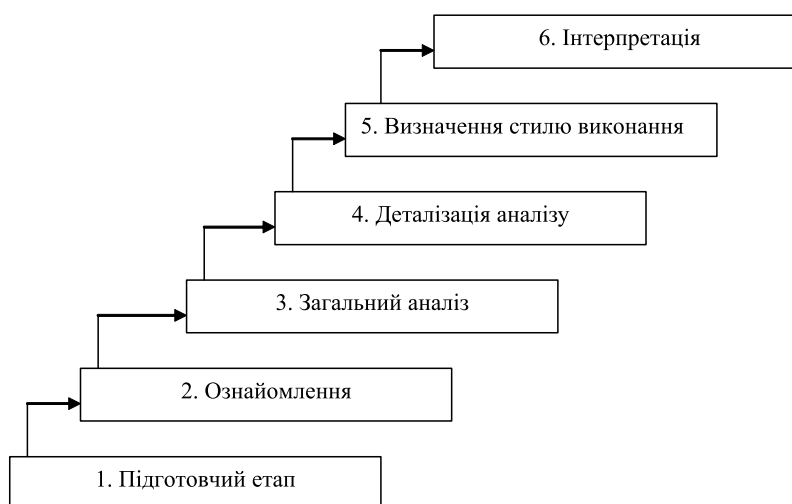

Рисунок 2. Художньо-педагогічної технологія розкриття художнього образу музичного твору

них комплексів, що є передумовою розвитку внутрішнього музичного слуху, її всебічного розвитку як музиканта.

При аналізі музичних творів слід враховувати, що суб'єктивність музичного сприйняття визначена межами, зумовленими інваріативними елементами музики, і виявляється у неповторному особистому ставленні до твору. Варіативність і багатозначність слухацьких інтерпретацій сприяє тому, що при зіткненні думок студентів, при колективному аналізі музики, розкриваються нові грані музики, її змісту, виявляються задум композитора. Студенти повинні стати повноцінними співавторами аналізу музики. Саме колективно-творчий аналіз музики на уроці відкриває великі можливості для глибокого осягнення естетичного змісту музичних творів, розвитку музичної культури школярів. Із цього випливає, що інтерпретація музичного твору сприяє не тільки розширенню емоційної сфери творчої особистості музиканта-виконавця, а й вихованню її емоційної культури.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Технологія розкриття художнього образу музичного твору, на нашу думку, має включати наступні етапи: підготовчий етап, етап ознайомлення, загальний аналіз та його деталізацію, визначення стилю виконання та інтерпретацію. Розкриття художнього образу

напрямую пов'язане з розвитком у дітей музичних представлень, творчої уяви та досягається шляхом поетапного вивчення музичного твору. Продовження дослідження вбачається автором в розробці інструментальної складової технології, тобто в розробці предметної методики, засобів та форми організації навчального процесу.

Література

1. Завгородняя Г. Элементы музыкального языка в системе исполнительской интерпретации / Г. Завгородняя // Музичне мистецтво і культура. Наук. вісник ОДМА ім. А. В. Нежданової / [Гол. ред. О. В. Сокол]. — Одеса : Друкарський дім, 2008. — Вип. 9. — С. 218—228.
2. Липс Ф. Искусство игры на баяне / Фридрих Липс. — М. : Музыка, 1985. — 158 с.
3. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. В. Медушевский. — М. : Музыка, 1976. — 256 с.
4. Мовчан В. С. Эстетика : навч. посіб. / В. С. Мовчан. — К. : Знання, 2011. — 527 с.
5. Онегин А. Работа над репертуаром / А. Онегин // Баян и баянисты : сб. метод. материал. — М. : Советский композитор, 1974. — Ч. 2. — С. 102—128.
6. Пуриц І. Г. Гра на баяні. Методичні статті. Переклад з рос. мови / І. Г. Пуриц. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2007. — 232 с.
7. Росул Т. Педагогічна інтерпретація музичного образу в процесі підготовки майбутніх вчителів музики [Електронний ресурс] / Т. Росул // Наук. вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». — 2009. — Вип. 16—17. — С. 165 — Режим доступу до журн. : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ped/2009/www17/Rosul.pdf>

ЩЕРБАК І. В.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАСКРЫТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ БАЯНИСТОМ

В статье рассматривается проблема формирования технологического аспекта раскрытия целостного художественного образа музыкального произведения учениками, которые обучаются по классу баяна. Поэтапное раскрытие художественного образа музыкального произведения баянистов, по мнению автора, будет способствовать гармоничному музыкальному развитию личности исполнителя.

Ключевые слова: технология, интерпретация, художественный образ, музыкальное произведение, баянист.

SHCHERBAK I.V.

TECHNOLOGY OF OPENING OF IMAGE OF MUSIC BY ACCORDIONIST

The article is devoted to forming of technology of opening of image of music by the students of musical schools that study playing the accordion or button accordion. The stage-by-stage opening of image, in opinion of author, will assist to harmonious musical development of students.

Key words: technology, interpretation, artistic image, music, accordion player.